

»Fig. 5–6«; na str. 196 »Fig. 6« namesto »Fig. 7«; na str. 199 »Fig. 7–12« namesto »Fig. 8–13«; na str. 173 je škodela (Fig. 11) datirana v XV. stoletje, na str. 174 (pod sliko) pa v konec XIV. stoletja (avtorjeva napaka?).

Kakšen je pomen zbornika o beneški graffito-keramiki za nas? V slovenskih muzejih je precej tovrstnih najdb, a večinoma niso obdelane niti objavljene. Izjema je npr. zbirka »meščanske poslikane keramike« XVI. stoletja v Loškem muzeju, ki pa je bolj predstavljena. Pričujoči zbornik ponuja v premislek možnosti primerjav slovenskega materiala z italijanskim. Osnova za to je že tesna povezanost zahodnega dela našega ozemlja s severnoitalijanskim, zlasti beneškim, v srednjem veku. Ne gre le za stike Benetk in drugih mest z našimi primorskimi (cf. katalog razstave Koper med Rimom in Benetkami, Ljubljana 1989), ampak tudi z notranjostjo, s katero so npr. trgovali italijanski trgovci (glej študije F. Gestrina) in kjer so imeli svoje posesti oglejski patriarhi. Pri nas najdena graffita, bodisi uvožena iz Italije bodisi doma delana po tamkajšnjih vzorih, se pridružuje vsej še neobdelani visoko- in poznosrednjeveški keramiki, ki kot zelo važen del materialne kulture in eden glavnih elementov za datacijo lahko služi za vzpostavitev kronologije materialne kulture slovenskega srednjega veka. Najprej bi bilo seveda potrebno sistematično zbrati in obdelati gradivo (in ob tem uvesti enotno terminologijo), ga obravnavati skupaj z drugimi materialnimi viri (važni so npr. novci) ter po možnosti izvesti mineraloško-kemijske in druge analize (npr. najdišč gline). Upoštevanju raznih arheoloških podatkov in pisanih virov bi končno lahko dodali tudi možne ikonografske analize poslikane keramike (tega oziroma umetnostno-zgodovinskega pristopa v italijanskem zborniku skoraj ni zaslediti). S tem bi bila keramika, tako graffita kot ostala, postavljena v širši kulturni kontekst in bi poleg gospodarskih in drugih stikov, boljše pojasnila predvsem zgodovino vsakdanjega življenja v srednjem veku.

Tomaž Nabergoj

Beno Kotruljević (Benedetto Cotrugli), O trgovini i o savršenom trgovcu (prevedel Žarko Muljačić, spremna beseda in opombe Anđelko Runjić), Dubrovnik : Dubrovački trgovačko-turistički sistem, 1989. 518 strani.

Usoda dela Dubrovčana Bena Kotruljevića, O trgovini in popolnem trgovcu, ki je bilo napisano leta 1458, je bila zelo nenavadna. Avtor ni slutil, kako čudna pota bo ubral njegov rokopis, čeprav je želel, »naj to delo koristi njegovim sodobnikom in njegovim potomcem«. Kdo je pravzaprav ta slavni Dubrovčan, eden prvih teoretikov trgovskega poslovanja? Ne vemo točno niti kdaj je bil rojen, niti kdaj je umrl. Rojen naj bi bil med leti 1400 in 1416, umrl pa verjetno v južni Italiji leta 1469. O njegovem življenju in poreklu se je ohranilo dosti podatkov v dubrovniškem arhivu. Njegovi predniki naj bi prišli iz Kotora in se naselili v Dubrovniku okrog leta 1350. Njegov praded Beno Givo naj bi bil bogat človek. Njegov ded Rusko je bil že član bratovščine sv. Antona. V to bratovščino so se vključevali bogati dubrovniški trgovci, ki so trgovali v dubrovniškem zaledju. Benov oče Jakov se večkrat omenja v dokumentih kot ugleden dubrovniški trgovec. Beno je zapisal v nekem posvetilu, da mu usoda ni namenila posvetiti se študiju, zato se je ves predal trgovini. Njegova življenjska pot je bila zelo burna in bogata. Posli so ga vodili tudi izven Dubrovnika, kjer je pridobil bogate izkušnje in razširil svoja poznanstva. Zaradi izrednih sposobnosti je dosegel visok položaj na političnem področju. Postal je diplomat in državnik. Kljub temu, da se ni mogel posvetiti študiju, je bil zelo izobražen, odlično je obvladal več jezikov in bil poučen o pravu in filozofiji. Verjetno je nekaj časa opravljal funkcijo dubrovniškega konzula v Neaplju. Tu je postal nanj pozoren aragonski kralj Alfonz in mu ponudil visok položaj na neapeljskem dvoru. Bil je upravnik (magister) kraljeve kovnice in prvi minister kraljevine.

V času, ko je opravljal odgovorno službo na aragonskem dvoru v Neaplju, je prišel v spor z rodnim mestom Dubrovnikom. Dubrovniška republika je prepustila Benu Kotruljeviću konec oktobra 1452, ko je že bival na aragonskem dvoru in užival zaupanje kralja Alfonza, izterjatev večje vsote denarja (17.976 ducatov), kolikor je znašala škoda, ki so jo povzročili gusarji aragonskega vladarja dubrovniškim trgovcem. Način, kako je Beno sklenil pogodbo z dubrovniško vlado in svojimi družabniki, kaže, da je bil trgovec velikega stila. Z izterjatvijo škode od kralja Alfonza je prišel do velikih materialnih sredstev, kajti kljub pogodbi denarja ni izročil dubrovniški komuni oziroma družabnikom. Kljub temu je dubrovniški Senat še nekaj časa vzdrževal z Benom poslovne zveze, predvsem takrat, ko je šlo za nabavo žita in soli iz južne Italije. Po letu 1458 je Beno večkrat prišel v Dubrovnik kot odposlanec neapeljskega kralja, toda pritožbe Dubrovčanov proti njegovim postopkom pri finančnem poslovanju so bile tako hude, da ga je vlada večkrat pozvala, naj se javi na sodišču. Toda aragonski kralj Ferante se je zavzel za svojega varovanca in ga zaščitil. Stiki med

Dubrovnikom in Benom so se po letu 1464 zmanjšali. Momčilo Spremić navaja v neki svoji raziskavi, da v dubrovniškem arhivskem gradivu ni podatkov, ki bi dokazovali, da je bil obsojen na izgnanstvo iz Dubrovnika, kot so trdili nekateri raziskovalci. (Presuda Benku Kotruljeviću, Zbornik Filozofskog fakulteta, knj. XI/1, Beograd 1970, str. 393–398).

Za stoletje, v katerem je Beno deloval, je značilna oživitvev gospodarskega razvoja in njegov polet. Še posebej velja to za Dubrovnik. Dubrovnik postaja prvorazredni trgovski center, križišče za menjavo trgovske robe in denarja. Opravljajo se najrazličnejše finančne in trgovske transakcije in špekulacije. Iz Dubrovnika vodijo mnoge poti v široko balkansko zaledje, dubrovniške ladje plovejo po Sredozemlju ter dosežejo Anglijo in Flandrijo. Vzporedno z razvojem gospodarstva raste zanimanje za znanost, književnost in umetnost. Iz tega bogatega življenjskega okolja je izšel človek, ki je izkušnje, pridobljene doma, oplemenitil z izkušnjami, ki jih je pridobil na tujem. Kot sinteza tega delovanja je nastalo njegovo izjemno teoretsko delo o sodobnem trgovcu.

Rokopis je Beno končal 25. avgusta 1458 in ga posvetil svojemu prijatelju po stroki, zelo uglednemu dubrovniškemu meščanu in trgovcu Stefaniju (Stjepoviću ali Stjepiću). Verjetno je Stefani vzpodbujal Bena, naj delo čimprej konča, ker je nameraval prispevati delež v zvezi z objavo. Ker do tega takrat ni prišlo, se je Benovo delo prepisovalo in širilo v rokopisni obliki. Kljub temu pa ostaja nepojasnjeno, zakaj je morala Benova teoretska knjiga o trgovanju čakati kar 115 let, da je našla pot v tiskarno. To se je zgodilo šele leta 1573 v Benetkah po zaslugi Dubrovčana Giovannija Giuseppija. V Benetkah je Giuseppi naletel na znamenitega Hrvata Franja Petriševića, po rodu s Cresa, ki se je zavzel za objavo dela. Tisk Kotruljevičevega rokopa je izzval živahno zanimanje takratne poslovne javnosti. Devet let kasneje se je v Franciji pojavila izdaja v francoskem prevodu (nekateri trdijo, da je francoski prevod doživel kar 15 izdaj!). Leta 1602 je izšla v Bresciji v Italiji druga italijanska izdaja z nekaterimi spremembami. Vse te izdaje so zelo redke in jih najdemo le v največjih svetovnih bibliotekah. V Jugoslaviji se je prva beneška izdaja iz leta 1573 ohranila le v enem primerku v Bogišićevi biblioteki v Cavtatu, od dveh primerkov druge italijanske izdaje iz leta 1602 pa je eden v zadarskem, drugi pa v dubrovniškem arhivu. Zanimivo je, da sta se v beneški izdaji iz leta 1573 ohranili dve posvetili, vendar v različnih primerkih, v nobenem pa obe hkrati. V enem primerku je Franjo Petrišević napisal posvetilo svojemu prijatelju Jakovu Ragazzoniju, v drugem pa najdemo Giuseppijevo posvetilo uglednemu trgovcu, rojaku in prijatelju Radaljeviću (Francesco Radaleo). Mogoče je bila beneška izdaja organizirana tako, da je del naklade Giuseppi namenil Dubrovniku (v njej je posvetilo Radaljeviću), drugi del naklade pa beneškim poslovnim krogom s posvetilom Ragazzoniju. Možno je, da sta Radaljević in Ragazzoni finančno podprla izdajo knjige.

Reprint sedanje izdaje je narejen na podlagi cavtatskega primerka, ki ima samo Giuseppijevo posvetilo. Toda izdajatelj se je pravilno odločil, da v reprint uvrsti tudi Petriševićovo posvetilo Ragazzoniju in to na podlagi beneškega primerka, ki ga hranijo v biblioteki Marciana v Benetkah.

Na kratko še o vsebini Kotruljevičevega dela in njegovem pomenu. Zanimiva je odločitev Bena glede jezika, v katerem je delo napisal. Kot je razvidno iz posvetila Stefaniju, je Beno razmišljal, ali naj delo napiše v latinščini ali italijanščini. Menil je, da bi spis napravil vtis večje učenosti in pomembnosti, če bi ga napisal v latinščini. Odločil se je za italijanski jezik (vulgato), ker bi bil spis tako bolj dostopen najširšim krogom uporabnikov, torej trgovcem, katerim je bil v prvi vrsti namenjen. Spis o trgovini in popolnem trgovcu je razdeljen na štiri knjige. V prvi knjigi, ki jo sestavlja 19 poglavij, razpravlja o poreklu oziroma začetkih trgovine, o značilnosti trgovčeve osebnosti, o oblikah trgovske menjave, o načinih terjatve dolgov, o splošnih pravilih trgovskega prometa, o menici, o lombardnih posojilih, o vodenju trgovskih knjig, o zavarovanju in posebej o draguljarjih in trgovcih s suknom. Glede tehnike trgovanja predstavlja prva knjiga osnovo teoretskega razglabljanja. Druga knjiga je namenjena obravnavi verskih predpisov, ki so vezani na trgovsko poslovanje, in še posebej prepovedi določenih trgovskih postopkov. V tretji knjigi v 18 poglavjih razglablja Kotruljević o splošnih, družbenih in karakternih posebnostih, ki jih trgovec potrebuje pri svojem delu. Še posebej govori o njegovem moralnem liku. Zadnja, četrta knjiga je namenjena napotkom za trgovčevev privatno življenje.

Raziskovalci Kotruljevičevega dela (npr. prof. Pietro Rigibon ali prof. Karel P. Kheil iz Prage) smatrajo, da je Beno prvi do danes znani pisec spisa o dvojnem knjigovodstvu in utemeljitelj splošne znanosti o trgovini. O vrednosti Kotruljevičevega dela v svetovni ekonomski literaturi (pri čemer opozarjajo na izrazit vpliv na kasnejše avtorje o teoriji trgovine) in o njegovem delu za razvoj naše ekonomske misli so najpodrobneje in najtemeljiteje doslej pisali pri nas Mihajlo Vujić (1900), M. Zebić (Život i rad Dubrovčanina Benka Kotruljevića i njegov spis o trgovini i savršenom trgovcu, Titograd 1963) in M. Spremić (Dubrovnik i Aragonci 1442–1495, Beograd 1971,

na več mestih). Leta 1985 je JAZU prvič izdala celotni prevod Benovega dela v seriji »Djela znanosti Hrvatske« zv. 1. Prevod je odlično oskrbel Žarko Muljačić.

Nova izdaja, ki jo je v Dubrovniku po 531 letih nastanka rokopisa izdal Dubrovački trgovačko-turistički sistem, je značilna po tem, da je vzporedno z reprintom objavljen tudi že omenjeni hrvaški prevod Žarka Muljačića. Anđelko Runjić je napisal kratko spremno besedo o avtorju in njegovem delu in dodal temeljite opombe. Brez dvoma predstavlja izdaja odličen pripomoček vsakomur, ki ga zanima razvoj ekonomske znanosti, lahko pa služi tudi kot priročnik za poznavanje tedanjih razmer, predvsem značilnosti dubrovnške kulturne sredine. Delo je namreč napisal eden najvidnejših in najuspešnejših predstavnikov tedanje trgovske in duhovne elite srednjeveškega Dubrovnika, ki se je pri pisanju spisa opiral na izkušnje in praktično znanje, pridobljeno v dolgoletni trgovski aktivnosti. Delo je torej prvovrsten dokument svojega časa.

Ignacij Voje

OB DVESTOTI OBLETNICI FRANCOSKE REVOLUCIJE

(Nekaj novih zgodovinskih objav)

Dvestota obletnica francoske revolucije je v letu 1989 na ta dogodek še posebej opozorila. Pariz je bil prizorišče velike proslave, na obletnico so opozarjali tudi domala vsi najvidnejši evropski in svetovni časopisi. Objavljene so bile številne študije in knjige, ki posredujejo najnovejša spoznanja. Gledanje z dvestoletno distanco kaže francosko revolucijo v marsičem v novi luči. Njen zgodovinski pomen ni v ničemer zmanjšan, le da so se spremenila njena ovrednotenja.

Slovenci sicer nismo dobili obsežnih novih del o francoski revoluciji, čeprav je tudi pri nas vsaj po vojni bil njen pomen zelo poudarjan. Širši javnosti je dogajanje francoske revolucije iz najnovejših evropskih in svetovnih vidikov predstavil **dr. Peter Vodopivec** v enajstih nadaljevanjih v Dnevniku pod naslovom »V začetku je bila Bastilja. Francoska revolucija iz razdalje 200 let.«¹ Gotovo je posebne pozornosti vredna njegova ugotovitev, da »se zdi ob nepregledni množici knjig in razprav (našteli so jih na tisoče), ki obravnavajo francosko revolucijo in so izšle samo v zadnjih treh/štirih desetletjih skoraj neverjetno, kako postaja v zgodovino — dvesto let po napadu na Bastiljo — sporno skoraj vse: od tega, kdaj se je revolucija začela, do tega kdaj se je končala. Od tega ali je bila ena sama, meščanska revolucija, do tega ali jih je bilo več: parlamentarna, plemiško-meščanska na ravni državnih ustanov, mestna ljudsko-plebejska v mestih in kmečka na podeželju. In končno: pod vprašaj je postavljena sama »buržoazna« — meščanska narava francoske revolucije, saj kot vse bolj kažejo novejši raziskave, revolucionarni dogodki v letih 1789–1794 niso zagotovili prevlade kapitalističnega podjetništva in gospodarstva, temveč so napovedovali sistemski prevrat, ki ga je Francija lahko polno zaživela šele po letu 1830.« Ugotavlja tudi, da se »zgodovinarji danes v veliki večini strinjajo, da je bila francoska revolucija epohalni zgodovinski dogodek, toda hkrati močno razlikujejo ob vprašanju, v čem je njen epohalni zgodovinski pomen.«²

Nasprotujoče so si sodbe o jakobinski republiki. »Dvaindvajsetmesečno obdobje jakobinske republike (tako imenovane po vodilni politični skupini jakobincev) je bržčas najbolj sporno obdobje francoske revolucionarne preteklosti. Del, zlasti socialistično in komunistično usmerjenih zgodovinarjev, ga ima za vrhunec francoske revolucije, njen socialni in demokratični vrh. Drugi del, posebej liberalnega, ideološko manj opredeljenega, k antropološki problematiki usmerjenega zgodovinoisja ga ocenjuje kot odmik od načel leta 1789 in napoved tragičnih zlorab socialnoosvobodilskih gesel v 19. in 20. stoletju.« Nova vprašanja se postavljajo tudi ob pojmovanju odnosa francoskega ljudstva do revolucije. »In razdeljeno je bilo francosko ljudstvo, ki ga je ločeval vse globlji prepad med mestno, k malolastniškemu egalitarizmu usmerjeno revščino ter na tradicijo in zemljo vezanim kmetstvom. Zgodovinoisje je bržčas predloilo posvečalo pozornost predvsem prvi, ki je postajala glavni pobudnik revolucionarnih ukrepov in sprememb. Toda danes se vse bolj uveljavlja prepričanje, da zaostali in konservativni francoski kmet v Vandéiji ali Bretanji ni bil nič manj francosko ljudstvo kot pariški ali lyonski »sansquillot«. Protirevolucija v tem smislu ni bila le rezultat plemiške in duhovniške propagande, temveč tudi rezultat povsem konkretne francoske socialne resničnosti, ki ni dovoljevala prehitvevanja zgodovine.«³

V slovenskem prevodu smo leta 1989 dobili prevod knjige **Walter Markov** in **Albert Soboul**: »Velika revolucija Francozov.«⁴ Oba avtorja sta mednarodno priznana

¹ 5. julij — 17. julij 1989.

² Dnevnik, 6. 7. 1989.

³ Dnevnik, četrtek, 13. julija 1989.

⁴ Walter Markov, Albert Soboul, Die große Revolution der Franzosen, Akademie-Verlag, Berlin, 1973, 332 strani. V slovenščino prevedel Dušan Voglár, dopolnila za slovensko izdajo dodal Walter Markov, Ljubljana 1989.